

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 6 november 2015

Mål nr

T 980-14

KLAGANDE

Grant Thornton Sweden AB, 556356-9382

Box 7623

103 94 Stockholm

Ombud: Advokat TJ

MOTPART

HN

Ombud: Advokat RL

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2014-01-22 i mål T 5226-12

DOMSLUT

Högsta domstolen förklarar att § 10 tredje stycket i partneravtalet ska tolkas på så sätt att Grant Thornton kan åberopa skadeståndsbestämmelsen i avtalets § 10 mot HM utan hinder av att partneravtalet har upphört att gälla.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd rörande målet i övrigt, undanröjer hovrättens dom och återförvisar målet till hovrätten för den prövning som föranleds av Högsta domstolens dom.

Frågan om rättegångskostnader i Högsta domstolen ska prövas av hovrätten i samband med målet efter dess återupptagande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Grant Thornton Sweden AB har yrkat att Högsta domstolen förpliktar HN att till bolaget utge 4 000 000 kr och ränta enligt 6 § räntelagen från den 25 september 2009 till dess full betalning sker. Grant Thornton Sweden AB har vidare yrkat att bolaget ska befrias från skyldigheten att ersätta HN för rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt att bolaget ska tillerkännas ersättning för dess rättegångskostnader där.

HN har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan rörande tolkningen av § 10 tredje stycket i partneravtalet. Frågan om prövningstillstånd rörande målet i övrigt har förklarats vilande.

DOMSKÄL

Tvisten i Högsta domstolen

1. Tvisten rör i Högsta domstolen frågan om en viss bestämmelse i ett partneravtal för en revisionsbyrå ska tolkas så, att en partner som har utträtt ur partnerkretsen men som fortsatt att vara anställd av byrån, kan bli skyldig att betala skadestånd vid anställningens upphörande trots att partneravtalet då har upphört att gälla.

Bakgrund

2. HN, som är auktoriserad revisor, knöts under år 1998 till revisionsbyrån Grant Thornton. Han blev året därpå aktieägare i Grant Thorntons moderbolag, Lindebergs Intressenter AB. År 2001 trädde han in som partner. Vid den tiden gällde sedan år 1998 ett partneravtal som den 1 maj 2003 ersattes av ett nytt partneravtal (Partneravtalet). Detta gällde t.o.m. den 30 april 2008 då det i sin tur ersattes av ett nytt avtal. HN valde att inte ansluta sig till det nya avtalet. Han förblev anställd hos Grant Thornton i ytterligare drygt ett år. Han sa då upp sig och tillträdde en anställning hos en konkurrerande revisionsbyrå. Därefter framställde Grant Thornton ett krav på skadestånd mot honom under åberopande av en konkurrensbegränsnings-klausul i Partneravtalets § 10.

Närmare om Partneravtalet

3. Partneravtalet innehåller en beskrivning av Grant Thorntons affärsidé och av organisationen och styrningen av partnerskapet. Vidare regleras bl.a. frågor om partners in- och utträde, partners aktieäggande i Lindebergs Intressenter

samt principerna för partners anställningsvillkor i Grant Thornton och för vinstdelning genom reglering av aktieinnehav.

4. Första stycket i § 10 i avtalet (vilket har samma lydelse som i det föregående avtalet) är en konkurrensreglering som lyder:

Partner vars anställning i Bolaget upphör och som tar anställning hos annan som bedriver revisions-/konsultverksamhet eller startar egen verksamhet i Sverige och därmed bedriver med Bolaget konkurrerande verksamhet har att betala skadestånd till Bolaget för klienter som övergår till denna nya verksamhet. Detta skadestånd skall för de klienter som lämnar Bolaget till förmån för partnerns nya verksamhet inom ett år efter anställningens upphörande vara ett engångsbelopp motsvarande 50 % av senaste årets arvodesomsättning för ifrågavarande klient hos Bolaget. För klienter som på samma sätt lämnar Bolaget mellan ett och två år efter anställningens upphörande skall engångsbeloppet motsvara 25 %. För klienter som lämnar Bolaget efter två år utgår inget skadestånd. [...]

Tredje stycket i samma paragraf (nyttillkommen bestämmelse år 2003) lyder:

Partner som utan att sluta anställning i Bolaget utträder ur partnerskapet har att iakttaga denna paragraf.

Partneravtalets § 14 lyder:

Detta avtal gäller för perioden 2003-05-01–2008-04-30 och ersätter tidigare partneravtal. Avtalet skall skriftligen uppsägas sex månader före dess utgång. Samtliga partners skall ofördröjligen informeras om sådan uppsägning genom styrelsens försorg. Om uppsägning ej sker i enlighet med vad som i denna paragraf sägs förlängs avtalet två år varje gång med oförändrad uppsägning. [...]

5. Av utredningen framgår att syftet med skadeståndsbestämmelsen var att hålla ihop partnerkretsen och att skydda verksamheten. Det är ostridigt att § 10 tredje stycket infördes i Partneravtalet i syfte att motverka att en avtalspart som trädde ut ur partnerskapet och senare slutade sin anställning för att gå till en konkurrerande verksamhet tog med sig klienter utan att träffas av skadeståndsskyldigheten. Detta hade skett vid ett par tillfällen under det föregående partneravtalets löptid. Det hade då varit fråga om partner som hade tillåtits träda ut ur partnerkretsen under avtalets löptid utan att anställningen i Grant Thornton samtidigt upphörde.

6. Ordföranden för partnerskapet (som också var partner) sade upp Partneravtalet till den bestämda avtalstidens utgång i avsikt att viss omreglering av villkor skulle ske. Förslaget till nytt avtal diskuterades i partnerkretsen under år 2007. Innan Partneravtalet löpte ut den 30 april 2008 hade det nya partneravtalet undertecknats av samtliga dåvarande partner utom HN. Han hade enligt egen uppgift också själv sagt upp avtalet till upphörande. Om avtalet inte sagts upp hade det enligt § 14 fortsatt att gälla två år i sänder med sex månaders uppsägningstid.

7. Det förhållandet att partneravtalet hade sagts upp och att HN inte hade skrivit på det nya partneravtalet innebär att HN ska anses ha utträtt ur partnerskapet vid den tidpunkt som Partneravtalet upphörde att gälla.

Kort sammanfattning av parternas ståndpunkter

8. Grant Thorntons ståndpunkt är att skadeståndsbestämmelsen har verkan även efter det att Partneravtalet löpt ut. HNs ståndpunkt är att eftersom Partneravtalet gällde under fem år var också bestämmelsens tillämplighet begränsad till den tiden.

Tolkningsmetod

9. En utgångspunkt vid en tvist om hur ett avtal ska tolkas är att söka utröna vad parterna gemensamt åsyftat vid avtalsslutet. Emellertid låter det sig inte alltid göras. Vidare kan avtalet och avtalssituationen vara av sådant slag att det knappast är relevant att försöka fastställa en gemensam partsavsikt. Det kan t.ex. gälla vid avtal med ett stort antal parter. Så är ofta också fallet då parternas förhållande regleras av ett standardavtal, låt vara att parternas diskussioner och liknande inför avtalets ingående kan utgöra omständigheter som ger uttryck för en gemensam partsavsikt som avviker från vad som annars skulle gälla enligt detta (jfr NJA 2014 s. 960 p. 20).

10. När individuella förhållanden inte kan fastställas eller ge ledning får tolkningen eller preciseringen av avtalsvillkor bygga på objektiva grunder. Utgångspunkten är då avtalets ordalydelse. När ordalydelsen ger utrymme för olika tolkningar, liksom när ordalydelsen inte ger något besked alls, måste ledning sökas i andra faktorer. Andra relevanta tolkningsdata kan vara avtalets systematik och det aktuella avtalsvillkorets samband med övriga villkor, bakgrunden till regleringen, dvs. villkorets syfte, avtalsföremålets natur och ibland parternas ställning (jfr t.ex. NJA 2010 s. 559 p. 9). Det är i allmänhet också naturligt att utgå från att ett avtalsvillkor ska fylla en förnuftig funktion och utgöra en rimlig reglering av parternas intressen (jfr. t.ex. beträffande villkor i en rättsskyddsförsäkring NJA 2001 s. 750).

Högsta domstolens bedömning

11. Partneravtalen reglerade parternas samverkan för ett gemensamt ändamål utan någon klar motpart, och villkoren fastställdes efter diskussion vid partnernöten. Utrymme för individuell förhandling av avtalsvillkor saknades. Partnerkretsen, som vid HN:s utträde bestod av ca 140 personer, varierade över avtalstiden genom att nya partner inträdde och andra trädde ut. Förutsättningarna att under dessa förhållanden fastställa en gemensam partsavsikt i det hänseende som nu är aktuellt är begränsade. Någon sådan avsikt har inte gått att fastställa i detta fall.

12. Ordalydelsen i tredje stycket i Partneravtalets § 10 anger som en förutsättning för skadeståndsskyldighet att en partner har utträtt ur partnerskapet. Eftersom den som har lämnat partnerskapet inte längre är part i Partneravtalet, har avtalet i denna del en avtalad efterverkan för denne, i vart fall under den återstående avtalstiden. Frågan är om skadeståndsskyldigheten kan aktualiseras av Grant Thornton trots att avtalet i sig har upphört att gälla. Regleringen om avtalstid i avtalets § 14 berör inte den frågan. Avtalets

ordalydelse ger alltså inte något besked om skadeståndsskyldighet föreligger i ett fall som detta.

13. Av utredningen framgår att syftet med skadeståndsskyldigheten var att hålla ihop partnerkretsen och att skydda verksamheten. Skyldigheten får visserligen anses vara klart betungande för den som ville lämna samarbetet. Det har emellertid motiverats med att den skulle verka avskräckande samt skydda Grant Thornton och aktieägarna mot skada på grund av intäktsförlust. Det angivna syftet talar tydligt för att skadeståndsbestämmelsens tillämplighet inte var begränsad till avtalets löptid.

14. Vid uppsägning av anställning i Grant Thornton kunde enligt Partneravtalet partnern inte kvarstå i partnerskapet. Enligt Partneravtalets reglering kunde utträde ur partnerkretsen i övrigt endast ske med stöd av avtalets bestämmelser om utträde vid pensionering, vid långvarig sjukdom eller genom uteslutning. Anställningen i Grant Thornton skulle då upphöra.

15. Partneravtalet medgav alltså inte att en partner sa upp avtalet för egen del (utträdde ur partnerskapet) under avtalets löptid men kvarstod i sin anställning hos Grant Thornton. Om skadeståndsskyldigheten inte skulle medges ha effekt även efter det att Partneravtalet har löpt ut, så skulle förutsättningen för att skyldigheten över huvud taget skulle kunna komma ifråga vara begränsad till en situation som inte regleras i avtalet. Bestämmelsen skulle då enbart kunna tillämpas sedan en särskild överenskommelse träffats med en partner om utträde under avtalstiden. Om bestämmelsen gavs den tolkningen skulle den inte fylla någon rimlig funktion för de situationer som reglerades i avtalet. Vad nu sagts talar i betydande grad mot att skadeståndsskyldigheten var begränsad till Partneravtalets löptid.

16. Som framgått har skadeståndsskyldigheten i Partneravtalet avsiktligt utformats på ett betungande sätt och skyldigheten kan också, om bestämmelsen tolkas så att den har verkan även efter avtalets löptid, komma att

aktualiseras först efter en lång tid, närmare bestämt när en tidigare partner som kvarstått som anställd övergår till en konkurrerande verksamhet. Dessa förhållanden skulle kunna tas till intäkt för en mer inskränkt och i förhållande till en tidigare partner mer förmånlig tolkning. Det är emellertid fråga om ett avtal där var och en av avtalsparterna inte bara har ett intresse för egen del av att undgå skadeståndsskyldighet, utan också ett övergripande intresse tillsammans med övriga i företaget av att kollegerna inte lämnar kretsen och blir konkurrenser. Det går därför inte att fästa någon avgörande vikt vid att klausulen blir betungande för den partner som har trätt ut ur partnerkretsen. Det kan i sammanhanget noteras att styrelsen i partnerskapet i avtalet getts möjlighet att jämka tillämpningen av bestämmelsen (jfr 36 och 38 §§ avtalslagen).

17. Slutsatsen av det nu sagda är att bestämmelsen i § 10 tredje stycket bör ges den tolkningen att den har verkan enligt förutsättningarna i bestämmelsens första stycke utan hinder av att Partneravtalet har upphört att gälla. Frågan i det meddelade prövningstillståndet ska besvaras i enlighet härmed.

Prövningstillstånd ska meddelas rörande målet i övrigt

18. Vid denna utgång ska prövningstillstånd meddelas rörande målet i övrigt. HNs övriga invändningar mot Grant Thorntons talan bör prövas av hovrätten.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Ella Nyström, Kerstin Calissendorff, Göran Lambertz (skiljaktig), Ingemar Persson (referent, skiljaktig) och Anders Eka
Föredragande justitiesekreterare: Christian Malmqvist

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**

2015-09-08

Mål nr
T 980-14

SKILJAKTIG MENING

Referenten, justitierådet Ingemar Persson, med vilken justitierådet Göran Lambertz instämmer, är skiljaktig i fråga om motiveringen på det sätt som framgår av nedanstående yttrande.

Jag instämmer med majoriteten till och med punkt 8. Därefter bör motiveringen enligt min mening lyda:

Tolkning

9. En central fråga i målet är om skadeståndsbestämmelsen i § 10 första stycket gällde även efter det att Partneravtalet i övrigt hade upphört. Sannolikt fanns det inte någon för alla partner gemensam avsikt om detta. Å ena sidan var syftet med klausulen att hålla ihop partnerkretsen och skydda verksamheten, vilket talar för att konkurrensklausulen hade s.k. efterverkan. Å andra sidan fanns det ett naturligt önskemål att för egen del inte bli för hårt bunden. Utifrån det önskemålet var det möjligt att se den femåriga avtalstiden som ett sätt att komma loss från avtalet efter inte alltför lång tid utan någon efterverkan, dvs. kvarstående skadeståndsskyldighet.

10. Eftersom syftet med skadeståndsbestämmelsen var att hålla ihop partnerkretsen och på så sätt skydda verksamheten, framstår det som klart

Dok.Id 113387

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45-12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15-15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadamstolen.se	

mest naturligt att tolka bestämmelsen i § 10 första stycket så att det inte skulle stå fritt för partnererna att utan konsekvenser utträda ur kretsen vid de tidpunkter då partneravtalen löpte ut, alltså vart femte år. Med en sådan frihet för var och en skulle syftet med klausulen i stor utsträckning gå förlorat. En sådan tolkning borde därför, om den skulle gälla, ha föranlett ett förtydligande i avtalet.

11. Det kan visserligen hävdas att skadeståndsskyldigheten är betungande för en enskild partner och att bestämmelsen därför, när det är möjligt att tolka den på olika sätt, bör tolkas till den enskildes partners förmån. Emellertid är det fråga om ett avtal där var och en av avtalsparterna har inte bara ett intresse för egen del av att inte vara för hårt bunden och att slippa skadeståndsskyldighet vid utträde, utan också ett övergripande kommersiellt intresse tillsammans med övriga partner att kollegerna inte lämnar kretsen och blir konkurrenter, även med den effekten att klienter lämnar företaget. Det går mot den bakgrunden inte att tolkningsvis fästa avgörande vikt vid att klausulen är betungande för den partner som vill utträda.

12. Ingenting i klausulens ordalydelse eller i avtalet i övrigt talar med tillräcklig styrka emot den tolkning som mot bakgrund av det anförda sålunda framstår som den mest naturliga, nämligen att skadeståndsbestämmelsen i § 10 första stycket gäller även efter det att avtalet i övrigt har upphört. Bestämmelsen bör därför tolkas på det sättet.

13. Bestämmelsen i tredje stycket i § 10, som gällde för HN sedan han lämnat partnerkretsen men stannat kvar i företaget som anställd, ska på grund av skälen för dess tillkomst tolkas på motsvarande sätt.

14. Frågan i prövningstillståndet ska besvaras i enlighet härmed.

15. Den tolkning som nu har gjorts innebär inte något ställningstagande till om bestämmelsen i § 10 tredje stycket är skälig. Det aktuella partneravtalet föreskriver i § 10 fjärde stycket att styrelsen får, för det fall skadeståndsbestämmelserna skulle få en ”uppenbart obillig effekt”, i det enskilda fallet besluta om jämkning.

16. I vilken utsträckning en konkurrensklausul kan upprätthållas vid en skälighetsprövning när någon lämnar ett partnerskap men stannar som anställd är beroende av ett flertal faktorer, som anställningsvillkor, anställningstid och sedvana inom branschen (jfr AD 2015 nr 8). Sådan prövning utgör en öppen kontroll av ett avtalsvilkors skälighet till skillnad från s.k. dold villkorskontroll, dvs. när ett avtalsvillkor tolkningsvis inte anses gälla eller tolkningsvis ges begränsade verkningar på grund av oväntad eller tyngande effekt.

Målet i övrigt

17. Vid denna utgång ska prövningstillstånd meddelas rörande målet i övrigt. HNs övriga invändningar mot Grant Thorntons talan bör prövas av hovrätten.